

Ніколюк Олена Володимирівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри публічного управління
та адміністрування, Одеський національний
технологічний університет

Басюркіна Наталія Йосипівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри торговельного
підприємництва, товарознавства та
управління бізнесом,
Одеський національний технологічний
університет

Брюхович Дмитро Сергійович,
аспірант, Сумський національний аграрний
університет

Nikoliuk Olena,
Doctor of Economics, Professor, Head
of Department of Public Administration,
Odesa National University of Technology,
<https://orcid.org/0000-0002-1665-0361>

Basiurkina Nataliya,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Trade Entrepreneurship,
Commodity Science and Business Management,
Odesa National University of Technology
<https://orcid.org/0000-0001-9342-8863>

Briukhovych Dmytro, PhD-student,
Sumy National Agrarian University,
<https://orcid.org/0009-0005-6831-5564>

**ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
CHALLENGES, AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL CLUSTER
IN GLOBALIZATION**

Ніколюк О. В., Басюркіна Н. Й., Брюхович Д. С.
Виклики та перспективи розвитку аграрних
кластерів в умовах глобалізації. *Український
журнал прикладної економіки та техніки*.
2023. Том 8. № 4. С. 381 – 387.

Nikoliuk O., Basiurkina N., Briukhovych D.
Challenges, and prospects of the development of
agricultural cluster in globalization. *Ukrainian
Journal of Applied Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 4, pp. 381 – 387.

У статті розглянуто комплексний аналіз впливу глобалізаційних процесів на аграрні кластери, їх потенціал у вирішенні сучасних викликів і можливості для стимулювання інноваційного та стійкого розвитку аграрного сектору. Автори зосереджують увагу на теоретичних аспектах аграрних кластерів, викликах, перед якими вони стоять в умовах глобалізації, та розробляють стратегії адаптації, що дозволяють забезпечити їх конкурентоспроможність і стійкість. Основна увага приділяється аналізу таких найважливіших викликів, як інтенсифікація глобальної конкуренції, необхідність адаптації до міжнародних стандартів, технологічні інновації, зміни клімату та вимоги до екологічної стійкості. У статті розглянуто стратегії адаптації, такі як інноваційний розвиток, екологічна стійкість, співпраця та мережеві взаємодії, маркетингові стратегії, а також поліпшення логістики та інфраструктури, які можуть сприяти ефективному вирішенню цих викликів. Стаття надає цінні рекомендації для управління аграрними кластерами, підкреслюючи важливість комплексного підходу та гнучкості у відповіді на швидкі зміни глобалізованого аграрного ринку. Автори вказують на перспективи розвитку аграрних кластерів через адаптацію до глобалізаційних тенденцій, інновацій і підвищення стійкості, що може забезпечити їх довгострокову конкурентоспроможність і сприяти сталому розвитку аграрного сектору загалом. У контексті стрімкого розвитку глобалізації, стаття також акцентує на важливості розвитку міжнародної співпраці між аграрними кластерами, включаючи обмін знаннями, технологіями та досвідом. Це може допомогти аграрним кластерам інтегруватися у світову економіку, розширити доступ до нових ринків і ресурсів, а також зміцнити їх позиції на міжнародній арені. Окрему увагу у статті приділено ролі урядових і наднаціональних організацій у підтримці аграрних кластерів, зокрема через розроблення сприятливих політик, нормативно-правових рамок і фінансової підтримки. Наголошено на необхідності створення умов для сприяння інноваціям, підвищення ефективності ресурсного використання та зменшення екологічного впливу аграрної діяльності.

Ключові слова: аграрні кластери, глобалізація, інноваційний розвиток, екологічна стійкість, міжнародна співпраця, конкурентоспроможність, сталий розвиток, адаптаційні стратегії, управління аграрними кластерами.

The article considers a comprehensive analysis of the impact of globalization processes on agrarian clusters, their potential to solve modern challenges, and opportunities for stimulating innovative and sustainable development in the agrarian sector. The authors focus on the theoretical aspects of agrarian clusters, the challenges they face in the conditions of globalization, and develop adaptation strategies to ensure their competitiveness and sustainability. The focus is on analyzing key challenges such as the intensification of global competition, the need to adapt to international standards, technological innovation, climate change, and environmental sustainability requirements. The article examines adaptation strategies, such as innovative development, environmental sustainability, cooperation and networking, marketing strategies, and logistics and infrastructure improvements, which can help to address these challenges effectively. The article provides valuable recommendations for managing agricultural clusters, emphasizing the importance of an integrated approach and flexibility in responding to rapid changes in the globalized agricultural market. The authors indicate the prospects for developing agrarian clusters through adaptation to globalization trends, innovations, and increased sustainability, which can ensure their long-term competitiveness and contribute to the sustainable development of the agrarian sector. In the context of the rapid

development of globalization, the article also emphasizes the importance of developing international cooperation between agrarian clusters, including exchanging knowledge, technologies, and experience. This can help agricultural clusters integrate into the world economy, expand access to new markets and resources, and strengthen their position in the international arena. The article pays special attention to the role of governmental and supranational organizations in supporting agrarian clusters, through the development of favorable policies, regulatory and legal frameworks, and financial support. The need to create conditions for promoting innovation, increasing resource use efficiency, and reducing agricultural activity's environmental impact is emphasized.

Keywords: *agrarian clusters, globalization, innovative development, environmental sustainability, international cooperation, competitiveness, sustainable development, adaptation strategies, management of agrarian clusters.*

Вступ

В умовах глобалізації аграрний сектор стикається з безпрецедентними викликами та можливостями, що вимагають глибокого переосмислення традиційних підходів до ведення агробізнесу. Аграрні кластери, які об'єднують виробників, постачальників, наукові установи та урядові агенції в географічно визначених регіонах, стають важливим інструментом для подолання цих викликів. Вони сприяють інноваціям, підвищують ефективність і конкурентоспроможність аграрного сектору, а також відіграють важливу роль у стійкому розвитку регіональних економік. Тому розвиток аграрних кластерів в умовах глобалізації набуває особливої актуальності та вимагає детального аналізу. Глобалізація відкриває нові ринки для аграрної продукції, але також збільшує конкуренцію серед виробників. Аграрні кластери можуть стати важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності та ефективності виробників на міжнародному рівні. Тому дослідження аграрних кластерів у контексті глобалізації є актуальним і необхідним для розуміння шляхів підвищення конкурентоспроможності та стійкості аграрного сектору в сучасних умовах. У контексті сучасних викликів і можливостей розвиток аграрних кластерів становить собою стратегічний напрям, який може значно посилити конкурентоспроможність і стійкість аграрного сектору. Інтеграція ресурсів, знань і інновацій у межах кластерів сприяє не тільки підвищенню ефективності виробництва, але й зміцненню позицій на міжнародних ринках. Отже, дослідження аграрних кластерів є надзвичайно актуальним для розроблення ефективних стратегій розвитку агробізнесу в умовах глобалізації, а також для вирішення соціально-економічних та екологічних проблем сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження концепції кластерів, включно з їх визначенням, впливом державної політики на кластерну інтеграцію, а також ефективністю кластерних ініціатив були проаналізовані в наукових працях таких авторів: Т. Андерсен, М. Войнаренко, Л. Марков, М. Портер, І. Піліпенко, С. Соколенко та ін. Однак у сфері науки завжди існує потреба у подальшому дослідженні та розвитку, зокрема у контексті підвищення конкурентоспроможності української економіки. Це передбачає розвиток конкурентних ринків, збільшення інноваційної активності, стимулювання росту малого та середнього бізнесу, а також посилення співпраці між державою, бізнесом і науковцями.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у вивченні викликів і перспектив розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації з метою ідентифікації ефективних стратегій для підвищення конкурентоспроможності, інноваційності та стійкості аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження

Теоретичні аспекти аграрних кластерів охоплюють широкий спектр понять, які допомагають зрозуміти їхню структуру, функціонування та вплив на економіку. Основною ідеєю аграрного кластера є зосередження і взаємодія різноманітних агентів в аграрній сфері, таких як виробники, постачальники, наукові установи та урядові організації, у географічно визначеному регіоні. Це сприяє створенню взаємовигідних зв'язків, обміну знаннями та інноваціями, що, своєю чергою, підвищує ефективність і конкурентоспроможність аграрного сектору [1].

Найважливіші елементи аграрних кластерів:

1. Географічна концентрація. Однією з основних характеристик аграрних кластерів є їх географічна концентрація, яка сприяє легкому доступу до ресурсів, зниженню транспортних витрат та ефективнішому обміну знаннями.

2. Взаємодія між учасниками. Аграрні кластери включають у себе виробників, дослідницькі інституції, урядові органи, постачальників обладнання та послуг, що разом формують інноваційне середовище для розвитку аграрного сектору.

3. Спільні інтереси та цілі. Учасники аграрного кластера об'єднуються спільними інтересами та цілями, такими як підвищення продуктивності, зниження витрат, доступ до нових технологій і ринків.

4. Інновації та обмін знаннями. Аграрні кластери сприяють інноваційній діяльності та обміну знаннями між учасниками, що є важливим фактором їхнього успіху та стійкості.

Теоретичні підходи до вивчення аграрних кластерів ґрунтуються на сукупності теорій. Портерівська теорія кластерів визначає кластери як географічно сконцентровані групи взаємопов'язаних компаній та інституцій у певній галузі. Автор теорії підкреслює, що кластери сприяють зростанню продуктивності, інноваціям і конкурентоспроможності.

Теорія економічних систем аналізує аграрні кластери з точки зору їх ролі в економічній системі, включаючи вплив на розвиток регіональної економіки, створення робочих місць і залучення інвестицій.

З погляду соціально-економічної перспективи аграрні кластери розглядають як механізми соціальної інтеграції та розвитку, що сприяють зміцненню місцевих спільнот і підвищенню якості життя.

Аграрні кластери є важливим інструментом для підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору. Вони сприяють інноваціям, обміну знаннями, розвитку малого та середнього бізнесу та мають значний вплив на економічне зростання регіонів. Теоретичні аспекти аграрних кластерів надають основу для розуміння їх структури, динаміки та впливу на їх розвиток.

В умовах глобалізації аграрні кластери стикаються з низкою викликів, які впливають на їх здатність бути конкурентоспроможними на світовому ринку, інноваційними та стійкими (табл. 1). Розглянемо детальніше деякі з основних викликів [2]:

1. Зростання міжнародної конкуренції. Глобалізація відкриває ринки перед продукцією з усього світу, збільшуючи конкуренцію серед аграрних виробників. Аграрні кластери повинні не тільки виробляти продукцію вищої якості за конкурентоспроможними цінами, але й постійно шукати шляхи для підвищення своєї ефективності та інноваційності, щоб втримувати та розширювати свою частку на ринку.

2. Необхідність адаптації до міжнародних стандартів. Світові ринки вимагають дотримання міжнародних стандартів якості, безпеки продуктів харчування та екологічних норм. Аграрні кластери мають інвестувати ресурси в сертифікацію та адаптацію своїх виробничих процесів до цих вимог, що може бути складним і витратним.

3. Технологічні інновації. Швидкий розвиток технологій та інновацій вимагає від аграрних кластерів не тільки впровадження новітніх технологій виробництва та оброблення продукції, але й адаптації до цифрових інновацій, таких як прецизійне землеробство, інтелектуальні системи управління ланцюгами постачання, що вимагає значних інвестицій і перекваліфікації персоналу.

4. Зміни клімату. Зміна клімату створює нові виклики для аграрного сектору, включаючи зміни в умовах вирощування, підвищення частоти екстремальних погодних явищ, що вимагає від аграрних кластерів адаптації виробничих практик, розроблення стратегій мінімізації ризиків та інвестицій у стійкі до кліматичних змін культури.

5. Вимоги до екологічної стійкості. Споживачі та міжнародні ринки все більше зосереджуються на екологічній стійкості та відповідальному використанні ресурсів. Аграрні кластери мають знаходити баланс між підвищенням продуктивності та забезпеченням екологічної стійкості своєї діяльності, що включає зменшення використання пестицидів, оптимізацію використання водних ресурсів і впровадження обігових культур [3].

Для успішної адаптації до викликів глобалізації аграрним кластерам необхідно зосередитись на інноваціях, технологічному розвитку, підвищенні ефективності та стійкості до змінних умов. Співпраця між учасниками кластера, державною підтримкою та інвестиціями в наукові дослідження та розвиток можуть сприяти подоланню цих викликів і забезпеченню сталого розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації.

Перспективи розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації можуть бути вельми оптимістичними, за умови адаптації до сучасних викликів та ефективного використання доступних ресурсів і технологій. Розглянемо основні напрями, які можуть сприяти успішному розвитку аграрних кластерів [4]:

1. Інновації та технологічний розвиток. Зосередження на інноваціях і впровадженні новітніх технологій є критично важливим для підвищення продуктивності, ефективності та конкурентоспроможності аграрних кластерів. Цифровізація, автоматизація, прецизійне землеробство, використання супутникових систем для моніторингу врожаїв та інші інноваційні технології можуть сприяти оптимізації виробничих процесів і підвищенню якості продукції.

2. Стійкість до змін клімату та екологічна стійкість. Розвиток стійких до зміни клімату агротехнологій, зменшення залежності від пестицидів за допомогою інтегрованого управління

шкідниками, використання водоощадних технологій та органічне землеробство можуть сприяти підвищенню екологічної стійкості аграрних кластерів і збільшенню їх привабливості на світовому ринку.

3. Розвиток ланцюгів доданої вартості. Створення та оптимізація ланцюгів доданої вартості, які охоплюють виробництво, перероблення, маркетинг і продаж аграрної продукції, можуть значно підвищити економічну ефективність аграрних кластерів. Це включає розвиток місцевих брендів, доступ до міжнародних ринків і використання інноваційних стратегій маркетингу.

4. Співпраця та партнерства. Співпраця між учасниками аграрних кластерів, урядовими організаціями, науковими інститутами та міжнародними партнерами може сприяти обміну знаннями, залученню інвестицій і розробленню спільних проєктів. Міжнародне партнерство може також відкрити доступ до нових технологій, ринків і джерел фінансування.

5. Поліпшення умов доступу до ринків. Розвиток інфраструктури, поліпшення логістики та зниження торговельних бар'єрів можуть значно поліпшити умови доступу аграрних кластерів до внутрішніх і міжнародних ринків. Урядова підтримка у вигляді торговельних угод, субсидій на експорт та сприяння міжнародній сертифікації може допомогти в цьому процесі.

Таблиця 1. Виклики та перспективи розвитку аграрних кластерів в Україні

Виклики	Детальний опис	Перспективи	Рекомендації
Щораз більша конкуренція	Збільшення кількості конкурентів на світовому ринку. Зниження цін на аграрну продукцію. Необхідність постійного вдосконалення та інновацій	Зростання попиту на аграрну продукцію	Підвищення конкурентоспроможності шляхом: зниження собівартості продукції, підвищення якості продукції, розширення асортименту продукції
Нестабільність цін	Вплив погодних умов на врожайність. Зміна політики країн-імпортерів. Спекуляції на світових ринках	Можливість виходу на нові ринки	Диверсифікація ринків збуту. Розширення географії експорту
Зміна клімату	Зміна погодних умов. Зростання частоти екстремальних погодних явищ. Зміна структури ґрунтів	Упровадження нових технологій	Впровадження нових методів ведення сільського господарства, стійких до змін клімату. Використання нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур
Нестача кваліфікованих кадрів	Відтік кадрів з аграрного сектору. Недостатня кваліфікація кадрів. Необхідність у нових знаннях і навичках	Державна підтримка	Створення системи підготовки та перепідготовки кадрів для аграрного сектору. Підтримка молодих фахівців
Нерозвинена інфраструктура	Недосконала транспортна система. Нестача логістичних центрів. Недосконала система зберігання та перероблення сільськогосподарської продукції	Поліпшення інвестиційного клімату	Залучення інвестицій у розвиток інфраструктури

Джерело: побудовано автором.

Перспективи розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації залежать від їх здатності адаптуватися до змінних умов, інноваційного підходу до виробництва та активної співпраці з усіма зацікавленими сторонами. Зосередження на стійкості, ефективності та розвитку ланцюгів доданої вартості може забезпечити довгострокову конкурентоспроможність аграрних кластерів на глобальному ринку [5].

Стратегії адаптації аграрних кластерів до умов глобалізації включають комплексні підходи, які дозволяють ефективно реагувати на зовнішні виклики, забезпечуючи стійке зростання та розвиток. Основні стратегії адаптації можна сформулювати так:

1. Інноваційний розвиток. Упровадження прогресивних агротехнологій: активне застосування прецизійного землеробства, цифрових технологій управління фермами, сучасних методів оброблення ґрунту та врожаю. Розвиток науково-дослідницької бази: співпраця з науковими установами для розроблення новітніх сортів рослин, високоефективних добрив і засобів захисту рослин.

2. Екологічна стійкість. Перехід на органічне виробництво: розвиток органічного землеробства, яке мінімізує використання хімічних добрив і пестицидів, забезпечуючи виробництво здорових продуктів харчування. Застосування заходів зі збереження води та ґрунтів: імплементація систем крапельного зрошення, використання технологій збереження вологи в ґрунті, ерозійно-захисні заходи.

3. Співпраця та мережеві взаємодії. Формування партнерств між агровиробниками, науковими установами та урядом: розроблення спільних проєктів, обмін знаннями та досвідом, отримання доступу до державної підтримки та фінансування. Інтеграція в міжнародні ланцюги

постачання: встановлення ділових зв'язків з зарубіжними партнерами, розширення експортних можливостей, участь у міжнародних виставках і ярмарках.

4. Маркетингові стратегії. Розроблення бренду та позиціонування на ринку: створення унікальних торговельних марок для продукції аграрних кластерів, активне використання цифрового маркетингу для просування продукції. Орієнтація на споживчі тренди: адаптація продуктивних лінійок до змінних вимог ринку, включаючи підвищений попит на органічні, безглютеніві, низькокалорійні продукти тощо.

5. Поліпшення логістики та інфраструктури. Оптимізація логістичних ланцюгів: розвиток транспортної інфраструктури в межах аграрних кластерів, використання сучасних логістичних рішень для зниження витрат на доставку продукції. Використання інформаційних технологій: імплементація ERP-систем для ефективного управління ресурсами, використання систем управління ланцюгами поставок (SCM) [2; 6-7].

Адаптація аграрних кластерів до глобалізації вимагає комплексного підходу, що включає інновації, екологічну стійкість, міцну співпрацю, маркетингові ініціативи та поліпшення логістики. Здатність кластерів до швидкої адаптації, постійного навчання та інновацій є важливою для їх успішного розвитку та конкурентоспроможності на міжнародному рівні (табл. 2).

Таблиця 2. Структурно-функціональна система розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації

Рівень	Компоненти	Функції
Ядро кластера	Сільськогосподарські підприємства (фермерські господарства, агрохолдинги). Переробні підприємства. Логістичні компанії	Виробництво сільськогосподарської продукції. Перероблення сільськогосподарської продукції. Зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції
Підтримка кластера	Науково-дослідні установи. Навчальні заклади. Консалтингові компанії. Фінансові установи	Науково-методичне забезпечення. Підготовка кадрів. Консалтингові послуги. Фінансове забезпечення
Інфраструктура кластера	Транспортна інфраструктура. Енергетична інфраструктура. Інформаційно-комунікаційна інфраструктура	Забезпечення транспортування сільськогосподарської продукції. Забезпечення енергетичними ресурсами. Забезпечення інформаційно-комунікаційними послугами
Зовнішнє середовище	Органи державної влади. Громадські організації. ЗМІ. Споживачі	Державна регуляторна політика. Громадський контроль. Інформування про діяльність кластера. Задоволення потреб споживачів

Джерело: побудовано автором.

Структурно-функціональна система розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації вимагає комплексного підходу, що включає взаємодію між різними елементами екосистеми аграрного бізнесу. Ця система орієнтована на створення умов для ефективної співпраці між агропромисловими підприємствами, науковими установами, органами влади та іншими зацікавленими сторонами з метою стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності та досягнення сталого розвитку.

Структурні елементи: агропромислові підприємства (виробники сільськогосподарської продукції, які є основою кластера); постачальники (компанії, що постачають сільськогосподарське обладнання, насіння, добрива, засоби захисту рослин тощо); обробні підприємства (займаються переробленням сільськогосподарської продукції); дистриб'ютори та ритейлери (організації, які забезпечують логістику та продаж продукції кінцевому споживачу); фінансові інституції (банки, інвестиційні фонди та інші організації, що забезпечують фінансування кластера); науково-дослідні установи та університети (центри, що проводять дослідження та розробки в галузі аграрних технологій); органи державної влади та регуляторні установи (структури, що формують правове поле діяльності кластера, забезпечують підтримку та регулювання) [8].

Функціональні аспекти. Інновації та технологічний розвиток: стимулювання розроблення та впровадження новітніх технологій, сортів рослин, методів оброблення землі та виробництва.

Навчання та розвиток кадрів: організація професійної підготовки та перепідготовки працівників, підвищення кваліфікації.

Маркетинг і збут: розроблення спільних стратегій просування продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Забезпечення якості та стандартизація: впровадження міжнародних стандартів якості продукції та процесів виробництва.

Екологічна стійкість і стале використання ресурсів: розроблення та впровадження практик, спрямованих на зниження негативного впливу на довкілля.

Фінансування та інвестиції: залучення інвестицій для розвитку кластера, підтримка інноваційних проєктів і стартапів.

Розвиток аграрних кластерів в умовах глобалізації передбачає не лише взаємодію наведених вище структурних елементів і функціональних аспектів, але й адаптацію до змінних умов світового ринку, реагування на глобальні виклики, такі як зміна клімату, економічні коливання та політична нестабільність. Важливу роль у цьому процесі відіграють державна підтримка, міжнародне співробітництво та активна участь приватного сектору.

Розвиток аграрних кластерів в умовах глобалізації є важливим аспектом стійкого розвитку сільського господарства, який дозволяє підвищити конкурентоспроможність аграрного сектору, ефективність виробництва та забезпечити кращу інтеграцію у світовий ринок. Аграрні кластери – це географічно сконцентровані групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, сервісних організацій і пов'язаних з ними інститутів у певній сфері агробізнесу, які співпрацюють між собою для підвищення продуктивності та інновацій.

Для того, щоб успішно розвиватися в умовах глобалізації, аграрним кластерам необхідно:

1. Створити чітку стратегію розвитку. Вона повинна враховувати можливості та виклики глобалізації, а також сильні та слабкі сторони кластера. Аграрні кластери сприяють швидкому поширенню інновацій і новітніх технологій через тісну взаємодію між дослідницькими установами, університетами та агробізнесом. Це дозволяє аграрному сектору адаптуватися до змінних умов глобального ринку та збільшувати виробничу ефективність.

2. Підвищувати свою конкурентоспроможність. Це може бути досягнуто завдяки впровадженню нових технологій, підвищенню якості продукції, зниженню витрат виробництва. Участь в аграрних кластерах допомагає агропідприємствам інтегруватися в глобальні ланцюги вартості, отримати доступ до нових ринків, розширити експортні можливості та підвищити якість продукції.

3. Співпрацювати з іншими кластерами. Співпраця з іншими кластерами може допомогти аграрним кластерам ділитися досвідом, ресурсами та знаннями. Кластери сприяють створенню ефективних партнерств між різними стейкхолдерами аграрного сектору, включаючи фермерів, обробників, дистриб'юторів, науковців та урядові агенції. Така співпраця дозволяє координувати зусилля для досягнення спільних цілей, зниження виробничих витрат і підвищення стійкості до ринкових і кліматичних ризиків.

4. Взаємодіяти з державою. Держава може допомогти аграрним кластерам у створенні сприятливих умов для розвитку, а також у залученні інвестицій.

Успішний розвиток аграрних кластерів в умовах глобалізації може дати значний імпульс для розвитку аграрного сектору України, а також підвищити конкурентоспроможність української економіки на світовому ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

У статті розглянуто виклики та перспективи розвитку аграрних кластерів в умовах глобалізації, висвітлено основні аспекти, які впливають на їх діяльність і стратегії адаптації. Отже, глобалізаційні процеси суттєво впливають на аграрний сектор, створюючи як нові можливості, так і виклики для аграрних кластерів. Адаптація до цих умов вимагає комплексного підходу, який включає інновації, екологічну стійкість та ефективну співпрацю. Розуміння теоретичних основ аграрних кластерів дозволяє глибше аналізувати їх структуру, функції та механізми взаємодії між учасниками. Це сприяє розробленню ефективних стратегій розвитку та адаптації. Аграрні кластери стикаються з низкою викликів, включаючи зміни клімату, глобальну конкуренцію та нестабільність ринків. Водночас глобалізація відкриває перед ними нові можливості для експансії, доступу до нових технологій і міжнародних ринків. Ефективна адаптація вимагає інноваційного розвитку, зосередження на екологічній стійкості, розширення міжнародної співпраці та впровадження передових маркетингових стратегій. Це дозволяє аграрним кластерам не лише вижити, але й процвітати в умовах глобалізації. Перспективи розвитку аграрних кластерів залежать від їх здатності адаптуватися до змінних умов, впроваджувати інновації та ефективно співпрацювати на всіх рівнях. Зосередження на стійкості, ефективності та розвитку ланцюгів доданої вартості може забезпечити їх довгострокову конкурентоспроможність на глобальному ринку.

Усе це підкреслює важливість комплексного та гнучкого підходу до управління аграрними кластерами в умовах глобалізації. Через сприйняття викликів як можливостей для розвитку аграрні кластери можуть не лише адаптуватися до нових умов, але й використати їх

для стимулювання інновацій, збільшення ефективності та посилення своєї конкурентної позиції на міжнародному рівні.

Література

1. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Розвиток кластерів в Україні. 2020.
URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80>.
2. Коберник Н.М., Мокрицький Д.В. Формування та розвиток аграрних кластерів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2019. №52. С. 11-16.
3. Si Capital. Підбиття підсумків роботи першого українського аграрного фонду за 2022 рік та плани на 2023. URL: <https://www.si.capital/post/pidbittya-pidsumkiv-roboti-pershogo-ukrayinskogo-agrarnogo-fondu-za-2022-rik-ta-plani-na-2023>.
4. Янг Л. Створення кластерів-один із напрямів зростання. *Менеджмент та стратегічне управління*. 2012. С. 144-148.
5. Салуквадзе І.М. Кластерні формування в регіональній економіці. *Регіональний збірник наукових праць з економіки «Прометей»*. 2008. №3(27). С. 39-41.
6. Соколенко С.І. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем-кластерів. Севастополь: Вид-во ТОВ «Рібест», 2006. 38 с.
7. Лагодієнко В.В., Літвінов Д.О. Важливі аспекти зарубіжного досвіду функціонування кластерних утворень. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2. С. 105-111. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-13>.
8. Ніколюк О.В. Кластери як складова інноваційної інфраструктури регіональної економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2013. Випуск 5. С. 271-276.

References

1. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta sil'skoho hospodarstva Ukrainy. Rozvytok klasteriv v Ukraini. (2020). [Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine. Development of clusters in Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80>.
2. Kobernyk, N.M., Mokryts'kyj, D.V. (2019). «Formation and development of agricultural clusters in Ukraine». *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Ekonomika*. №52. pp. 11-16.
3. Si Capital. Pidbyttya pidsumkiv roboty pershoho ukrains'koho agrarnoho fondu za 2022 rik ta plany na 2023. [Summary of the work of the first Ukrainian agricultural fund for 2022 and plans for 2023]. Available at: <https://www.si.capital/post/pidbittya-pidsumkiv-roboti-pershogo-ukrayinskogo-agrarnogo-fondu-za-2022-rik-ta-plani-na-2023>.
4. Yanh, L. (2012). «Creating clusters is one of the directions of growth». *Menedzhment ta stratehichne upravlinnia*. pp. 144-148.
5. Salukvadze, I.M. (2008). «Cluster formations in the regional economy». *Rehional'nyj zbirnyk naukovykh prats' z ekonomiky «Prometej»*. №3(27). pp. 39-41.
6. Sokolenko, S.I. (2006). *Stratehiia konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrainy na osnovi intehratsijnykh system-klasteriv*. [Competitiveness strategy of the economy of Ukraine based on cluster integration systems]. Vyd-vo TOV «Ribest». Sevastopol'. Ukraine.
7. Lahodiienko, V.V., Litvinov, D.O. (2022). «Important aspects of the foreign experience of functioning of cluster formations». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. Vol. 7. № 2. pp. 105-111. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-13>.
8. Nikoliuk, O.V. (2013). «Clusters as a component of the innovative infrastructure of the regional economy». *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*. Issue 5. pp. 271-276.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2023 р.